

S Z E M L E

HUSZ RIPORT BEMUTATJA A VILÁGOT (Cserépfalvi kiadás Budapest 1936.)

Husz különböző riport, amelyek tartalmilag bár egyáltalán nem függnék össze, mégis együvé (tartoznak, kiegészítik egymást, egymásból következnek és egymásra hatnak. A mai világ egyetlen egy nagy sorozatos dokumentumai. A riporterek legnagyobb része világhírű író (André Gide, Agnes Smedley, Boris Pilnyák, Sherwood Anderson, Egon Erwin Kisch, John Reed, H. R. Knickerbocker és mások). A könyvben közölt riportok mintaképei e műfajnak. Nem azonosak a napilapok könnyed, tiszavirág életű riportjaival, ez azonban nem jelenti azt, hogy nehézkesek. Ellenkezőleg: határtalan könnyedséggel oldják meg azokat a kérdéseket, amelyekről vezércikkeket kellene írni, mégis annyira szuggesztívek, hogy az olvasó nem maradhat közömbös. — Következőkben munkatársunk, Veres Péter, kötetben közölt Aratási szerződés című riportjából mutatunk be összefüggő részletet.

A szerződésírásra kitűzött napon már kora reggel ott ácsorogtunk. Nemcsak azok, akiket felírtak, hanem azok is, akik érdeklődni mentek. Sohse lehet tudni, hátha valamelyik kiugrik az utolsó pillanatban s az ember csak a helyére áll. Gyakori eset. „Szemesnek áll a világ.”

Alig virrádt, ki hogy elcsapta a reggelit, sültkrumplit, szacharinos teát, víziçberét, keménymagoslevest, piritóst vagy semmit és siettünk fel a piacra. Fagyolvasztó déli szél fujt a községháza előtt, a járda nedves és hideg, a csizmák rosszak, a nagyujjasok elavultak, a nadrágok foltosak: fáztunk. A kopott és kicsi sapkákat és csajla kalapokat hol a bal fülünkre huzztuk le, hol) a jobbra, a lábainkat állandóan ráztuk, a lábujjainkat mozgattuk a csizmában, belülről borzongtunk és fáztunk. Egyesek köhögtek.

Már elmúlt kilenc óra is, türelmetlenül, de nem rossz, hanem inkább jóleső izgalommal vártuk az intézőt. Ellestük a hivatalba menő urakat, jegyzőket, irnokokat, bírókat, esküdteket. Egyiknek köszöntünk, a másíknak nem. Ellenben veséíkg hatoló pillantásokat eregettünk utánuk, amíg el nem tűntek a községháza nyikorgó ajtaja mögött. Egy pár gépíró és boltí lány is elpipiskézett közöttünk. Egyesek közönyösen, üresen, megvetéssel néztek imbolygó alakjuk után, mások, a fiatalabbak, trágár tréfákat eresztettek meg.

Lassan telt az idő, az intéző még mindig nem jött, az aratógazdák behuzódtak a hajduk szobájába, csendőrök, rendőrök, hivatalszolgák közé, melegedni és tréfálkozni, mi meg csoportokba veródtünk és beszélgettünk. Rémhírek jöttek, hogy rosszabb lesz a szerződés, 10 kilóval le szállítják a holdankénti biztosítékot és két holddal kevesebbet adnak egy kaszára, mert tavaly is soká tartott az aratás, elpereg a búza

Az egyik csoportban az öreg Balog veszekszik:

— Gyáva, ganáj, rongy ezeméteemberek vagyunk, ha bele megyünk. Tavaly se kerestünk semmit. Amikor a markost kifizettem, egyszer elvittem a malomba az egész keresetet, potyára telt el a nyár.

— Nem baj bátyám, ha nem keresünk is, csak együtt legyünk, — kottyant bele egy hórihorgas vékony fiú, aki tavalynyári foltos ceig-

nadrágjában, zsbivásári katonabluzban és csajla kalapjában nagyon fáztott és folyton cirkált az egyes csoportok között.

De nem vették figyelembe. A vicc régi, nem hatott.

— Hát ne írjuk alá, — szóltak közbe egyszerre hárman is, — ne írjuk alá.

— Nem ér semmit, hé — vág közbe egy középkorú ember, — ha kend nem jön, jön Novák. (Novák egy híres szolgálélek volt, aki minden pénzért és minden időben kapható volt napszámra).

— Hagyjátok el, hiába itt minden — mondja kis István bácsi, bandavezető és elsőkaszás. A kisgazdáknál se jobb. Azok meg nem adnak egy falat komenciót se — maguknak sincs, aztán jó, ha egy heti aratást adnak, azután mehet az ember a géphez, vagy az ablak alá — tanulni...

A másik gyűrűben a cukorrépáról van szó.

— Csak bolondot csinálnak az emberből evvel a répával — dühöng Tóth Lajos bácsi, aki mindig szidja a répát, de mindig két részt vállal, mert vagy hat gyereke van otthon. — Az uraság két pengő tizenöt fillért kap a répáért a gyártól, nekünk meg nyolcvanat fizet, hát nem vagyunk mink marhák? Mért nem fizeti ki nekünk is, amennyivel a gyár fizet?

— Azért van — vág közbe egy fiatalember, az aratógazda sógora, — mert az uraság adja a magot és a szántást.

De az öreg még dühösebb lett.

— Mit ád? A magot a gyár adja, a szántás meg egy napig se tart egy iganak. Be én tavaly is harmincöt napot töltöttem rá!

— Mit egyeznek kendtek, — szólok én is bele, bár nem tanácsos. — A föld az övé, az iga az övé, minden az övé, úgy adja, ahogy akarja, nem muszáj felvállalni... szabadok vagyunk...

— Igen, szabadok, — csap közbe a ceignadrágos és felhúzza az orrába a nedvet — odamegyünk, ahova küldenek...

Erre általános nevetés. A lázadás még nem igazi. Az ember nem hiszi, hogy mi következik, az utolsó pillanatig. Olyan rossz már a helyzet, hogy szinte hihetetlen, hogy még rosszabb is lehetne.

A harmadik csoportban az inségmunkáról van szó:

— Ugy vagyunk már evvel, — mondja egy barna, magas, sovány ember, bennülő fekete szemekkel, csontos arcával felém fordulva, — hogy mindegy már nekünk minden. A háborúba tiz hold földet ígérték, jó, vártunk, hallgattunk. A tiz hold meghalt, jött Nagyatádi a három holddal, megint vártunk, hallgattunk. Ez is meghalt, Nagyatádi! is, a három hold is, most már boldogok vagyunk, ha egy kis kubikot ígérnek s a végén majd megköszönjük, ha kapunk a népkonyhán egy csajka paszulyt..

A piactér tulsó végén ekkor hirtelen feltűnt az intéző kocsija. A két sárga lovat mindenki messziről megismerte. Elhallgattunk. A körök felbomlottak, akik feliratkoztak, azok előre csomóba gyűltek, az érdeklődők hátrább húzódtak.

Valaki bekopogott az arató gazdákért s azok elő is bujtak.

Ahogy az intéző kocsija előrobogott, megemelték a kalapjukat és odamentek hozzá. Az emberek is jórészt kalapot emeltek, a hízogók és benfentesek pedig előretolakodtak, az arcuk ragyogott. A szolgalelkűség mosolya világított rajtuk. Hátha megismerné őket és kitüntetné egyik-másikat egy mosollyal vagy egy-egy tréfás, barátságos szóval.

Mi komorabbak és az érdeklődők persze, hátrább húzódtunk, alig köszöntünk, egyesek megbillentették a kalapjuk szélét, mások még azt

sem, hozzáemelintették az ujjaikat az avas sapkájukhoz s aztán mogorván gyűlölködően néztek, ~~nem is annyira~~ az intézőre, mint a nyálas hízkelkedőkre.

Az intéző, magas, szőke, vörösképű ember, vöröslő orral — úgy Mondták, sok pálinkát iszik — és vizes szemekkel, briccseszen, sárga csizmában és fekete bőrkabátban, kalapja mellett sörtével, keresztülnézett a csoporton, az aratógazdákkal kezefogott, a többiek felé pedig megbiccentette a fejét.

Pár percig halkán beszélgettek, a többiek illendően hátrább húzódtak, azután leszállt a kocsiról, kicsit kinyújtózta a lábát és belépett a községházára. Utána, mint két lompos kuvasz, kullogott a két aratógazda. Az ur egyenesen, határozottan lépkedett, mint aki biztos a dolgában, de ők nem mertek mozogni. Részint, mert az ur előtt Össze kell húzódkodni, hogy kisebbnek látszódjon az ember, részint mert az emberek előtt se illik feszíteni, Utánuk csöszögve, köhögve és halkán sutto-gva, hogy valahogy meg ne zavarjuk az irodában dolgozó urakat, betó-lultunk mi is.

A folyosón két csendőr állt, teljes szolgálati felszereléssel, kakas-tollal, feltűzött szuronnal. Az intézőnek tisztelegtek, nekünk nem. Vi-szont mi sem köszöntünk, csak néztünk, legfeljebb egymásik, aki már volt a kezük közt, lesütötte a szemét.

Az intéző bement a jegyzőhöz, kis idő múlva hangos kacagás csa-pott ki a folyosóra, a megeresztett találkozó tréfák — a két aratógazda meg az ajtóféltre állt. Pár perc múlva őket is behívták.

Jó félóra telt el így ideges sutto-gás és várakozás között, közben az a fair terjedt el, hogy a jegyző nem megy, nem mehet bele, hogy rosszabb Jegyen a szerződés, mert megtiltotta a kormány. Nem szabad az arató-részt lejjebb szállítani, a tengerit csak harmadába kell adni és a cukor-répaért a gyári árat kell fizetni.

Ez persze, csak óhaj volt. Mert volt ugyan ilyenféle rendelet de csak a hivatalos közlönyök, az íróasztalok és az iktatók számára volt ér-vényes.

Végre kijöttek az aratógazdák és kiadták a parancsot, hogy men-jünk be a tanácsterembe. Megkeresték az egyik hajdut s az kinyitotta előttünk az ajtót.

Betolongtunk, velünk egy csomó érdeklődő is és vártuk tovább az urakat.

Beletelt egy másik félóra, mire előkerültek. (Hogy mit tudnak any-nyit beszélni? — dünyögtek az emberek idegességükben.) Főlényesen, higgadtan az intéző, a hivatalos faképpel a jegyző, mintha nem tudná mindenki, hogy komenciószerűen kapja az ajándékokat: terményt, ta-karmányt, de még jószágot is. Csend lett. A jegyző hangsúly nélkül, egyhangúan darálta egymásután a szakaszokat, amikor odaért, hogy a holdankénti biztosíték kevesebb lesz, halk mozgás áramlott át a töme-gen, az emberek egymásra néztek, de egy szó sem hangzott el. Amikor odaért, hogy ha alacsony és kevés lesz a gaz, az uraságnak jogában áll visszatartani az arató rész szalmáját és törekjét és helyette 5, azaz öt pengőt fizet, akkor megint. Most is hidegek a kemencék, jövőre még hi-degebbek lesznek.

És így tovább, az egész szerződést felforgatták. Jelentéktelen ked-vezéseket ad, hogy évtizedes szabályt bonthasson. Tízet ad, hogy har-mincat elvehessen. Tengeriföldet kevesebbet ad, ellenben a cukorrépa ta-vaszi munkájához is ad komenciót — kölcsön. Félmásza rozsot, amit majd az aratórészből lefognak. Nagyon jó, hogy adják, de nem jó, hogy

lefogják, mert így is alig marad. A szabályokat szigorúbbá teszi, mert sok baj van az aratókkal. De mert baj mindig van, mert mindig több esze van a munkás-rabnak, mint az uraság-vármegyének, a szerződések úgy nőnek, mint a polgári törvénykönyvek. Végül olyan sokágúak és bonyolultak lesznek, hogy senki se ismeri ki magát benne, csak az intéző, aki önkényesen magyarázza az uraság javára. Az emberek irtóznak tőle.

LUPPOL: DIDEROT (E. S. I. Paris. 1936)

Azokat az írókat, akik hozzá mernek nyulni koruk nagy kérdéseire nemcsak életükben kíséri a gyűlölet és a csodálat. Haláluk után is hatnak, személyük vitákat éleszt s tovább is katonái a gondolatok és érdekek harcainak. Nevük és művük körül oly' elkeseredett küzdelem folyik, mint tépett zászlók körül. A regresszió azon igyekszik, hogy jelentőségüket elleplezze, vagy pedig a hivatalos, elismerés és „értékelés” által „ártalmatlan szentképekké” változtassa őket. Ez volt Diderot sorsa is.

Denis Diderot (1713-1784) a meggyőződéses és mély materialista, harcos ateista, a vallásos etikával szembeszálló moralista s a megmerevedett klasszicizmus ellenfele rendkívüli tehetséggel és erővel fejezte ki a XVIII. század feltörekvő polgárságának gondolatait és szándékait. Szenvédeyes bírálataival fegyvert kovácsolt a hűbéri rendszer ellen – rohamra induló Harmadik Rend számára s kihivta maga ellen az előjogok birtoklóinak a gyűlöletét. Diderot barátai és ellenfelei az egész XIX. századon keresztül folytatták a XVIII. században megkezdett vitát. De azoknak, akik első perctől üldözői voltak: az arisztokratákhoz s a papsághoz, most már a nagypolgárság képviselői is csatlakoztak. Diderot meg nem értése s megrágalmazása az utóbbiak által a haladó polgári gondolkodás alkotóját jelzi.

A XIX. század első évtizedeinek ellenforradalma, La Harpe és Carlyle tollával, az enciklopedistákat, mint „sátán követőit”, mint veszélyes istentagadókat vagy legalább is mint kétértelmű, erkölcsileg és szellemileg egyaránt értéktelen, gyanús kicsapongókat s szalonlátogatókat ábrázolja. Később a „tárgyilagoss” történetírók (pl. Bersat, 1855) már „mentséget” keresnek Diderot ateizmusa számára s magyarázni igyekeznek materialista „eltévelyedéseit”. A polgári egyetem Caro-val és Janet-vel (1880-81) kisajátítani igyekszik Diderot-t, de ugyanakkor ártalmatlanná is akarja tenni azzal az állítással, hogy tévedésekkel teli élete végén visszatért az idealizmushoz. Az Egyház viszont szüntelenül káromolja és átkozta s az ateista Diderot-val testvérét, a fanatikus kanonokat, állítja szembe.

Mi sem természetesebb annál, hogy ezzel a gyűlölettel, a Korszerűsítő megcáfolási és kisajátítási kísérlettel szemben, ami végső fokon Diderot meghamisítását vagy megrágalmazását jelenti, a haladó rétegek is mind élénkebb érdeklődéssel fordulnak Diderot és műve felé. Dialektikai elemeket magába foglaló materializmusa, harcias vérmérséklete, maró és szellemes ateizmusa, a jövőt kereső viharos lendülete, az emberrel szemben érzett meleg rokonszenve, az új utakon előre rohanó hódító jellemző szellemi részegsége — mindez közel hozza Diderot-t a modern haladás képviselőihez... Marx nagy csodálója volt Diderot-nak. A *Neveu de Rameau*-t egyedülálló remekműnek nevezte. Engels Diderot művét az akkori francia irodalom legmagasabb teljesítményének tekintette. Az az áramlat, amely a XVIII. század enciklopedistáinak felevenítését és időszerűsítését cálozza legelső sorban Diderot-val kell, hogy kezdje.

Luppol, akinek új Diderot-életrajzáról akarunk itt beszámolni, mester-ségbeli filozófus, aki eddigi műveiben a marxizmus bölcsészeti családfáját kutatta a XVII. és XVIII. század angol és francia materialistáiról, vala-